

การวิเคราะห์ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดล
ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ANALYTICAL STUDY OF BELIEFS RESULTING TO ENVIRONMENT OF MAHIDOL UNIVERSITY'S
PERSONNEL BASED ON THERAVĀDA BUDDHIST PHILOSOPHY

ธเนศ เกษศิลป์¹

พระมหาหมวันทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.²

บทคัดย่อ

การศึกษางานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม 2) เพื่อศึกษาหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อเสนอแนวทางความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 443 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบเชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ สถิติถดถอยเชิงพหุ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความเชื่อตามแนวคิดของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออกเป็น 4 ประเภท 1) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยสัตว์มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเชื่อปานกลาง 2) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเชื่อปานกลาง 3) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเชื่อต่ำ 4) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเชื่อต่ำที่สุด

ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 1 ระดับ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า

ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 2 ระดับ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า และความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง

แนวทางความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลมีความคิดเห็นต่อความเชื่อในระดับ ปานกลางถึงน้อยที่สุด และเห็นว่าความเชื่อเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นดังข้อคิดเห็นที่บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลได้แสดงไว้ในคำถามปลายเปิดเช่น การปล่อยสัตว์ต่างๆ จะทำให้ได้บุญเป็นการเสริมบารมี แต่ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาด้วยเนื่องจากสัตว์ต่างๆ ที่นำไปปล่อยนั้นอาจไม่คุ้นเคยกับบริเวณที่นำไปปล่อยอาจทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีและอาจทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลมีความเห็นสอดคล้องกับหลักศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่เห็นว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นจลศรัทธา

คำสำคัญ: ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม/บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดล/พุทธปรัชญาเถรวาท

¹ นักศึกษาศาสาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

² อาจารย์ประจำสาขาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Abstract

The objectives of this thesis were as follows: 1) to study the beliefs affecting an environment, 2) to study the principles of beliefs according to Theravada Buddhist philosophy, and 3) to propose the way of beliefs that affect the environment of Mahidol University's personnel according to Theravada Buddhist philosophy. 443 samples were used in the study. The data were analyzed by descriptive method and multiple regression statistics.

The results of research were found that:

1) The beliefs according to the concept of Mahidol University's personnel to the environment could be divided into 4 categories; (1) the belief in making merit about releasing animal life has the average value in the middle level, (2) the belief in traditions has the average value at the middle level, (3) the belief in talismans has the average value in the low level, and (4) the belief in hunting and consuming wildlife meat has the average in the least level.

2) The level of a factor influencing on the natural environment of Mahidol University's personnel according to Theravada Buddhist philosophy with the statistical significance level at 0.05 has 1 level including beliefs in hunting and consuming wild life meat. The level of a factor influencing on the natural environment of Mahidol University's personnel according to Theravada Buddhist philosophy with the statistical significance level at 0.05 has 2 levels including beliefs in both hunting and consuming wildlife meat and talismans.

3) The belief that affects the environment of the Mahidol University's personnel according to Theravada Buddhist philosophy is ranging from medium to low. And it affects both the natural environment and manmade environment. The opinions in the open-ended questionnaire revealed that releasing animals was to gain merit but environment impacts and natural balance should be considered for the released animals. These beliefs are correspondent with susceptible faith in Theravada Buddhist philosophy.

Keywords: Beliefs resulting to environment, Personnel of Mahidol University, Theravada Buddhist Philosophy

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์มาอย่างช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยความเชื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมักจะมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม รวมไปถึงด้านสิ่งแวดล้อม โดยความเชื่อจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และจะแสดงออกผ่านทางประเพณี วัฒนธรรม หรือศิลปะต่าง ๆ ถึงแม้ว่าในสังคมปัจจุบันจะมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น

แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อกันอยู่ในชีวิตประจำวัน หรืออาจกล่าวได้ว่าความเชื่อถูกปลูกฝังอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์มาอย่างยาวนานและมีอยู่หลากหลายประเภทด้วยกัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด ความเชื่อเกี่ยวกับการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งการนับถือผีบ้านผีเรือน ผีสงเทวดา นางไม้ เจ้าพ่อเจ้าแม่ รวมไปถึงความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อโดยทั่วไปของชนชาติไทยมาก่อน เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจเวทมนต์ คาถา อาคม หรือพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุ แร่กายสิทธิ์ อันเป็นเครื่องรางของขลัง³ แต่ในขณะเดียวกันความเชื่อต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นก็มีความเชื่อที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางบวก และความเชื่อที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ โดยผลกระทบด้านบวกนั้นจะทำให้มนุษย์มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เกิดความมั่นใจ เกิดความสบายใจ เกิดพลังและความสามัคคีในการอยู่ร่วมกันในสังคม แต่หากความเชื่อนั้นเป็นความเชื่อที่มลายเกินไป และขาดการคิดวิเคราะห์ก็จะทำให้เกิดผลกระทบทางลบตามมาได้อีกด้วย

ความเชื่อที่ส่งผลกระทบทางลบที่มีให้เห็นในปัจจุบันมากยิ่งขึ้น คือ ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่นชาวไท่ต้งที่อยู่ในช่วงหนึ่งของสังคมไทยโดยมีประชาชนให้ความสนใจและหันมาให้ความสำคัญกับการทำบุญมากยิ่งขึ้น คือ กรณียของเต่าอมสินที่กลืนเหรียญลงท้องจนจับเป็นก้อนเนื้อและในที่สุดเต่าอมสินก็ตาย สาเหตุมาจากความเชื่อของมนุษย์ที่ว่าเต่าเป็นสัตว์อายุยืน และเป็นสัญลักษณ์ของโชคลาภ จึงมีการโยนเหรียญลงในบ่อเต่าเพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญและจะนำโชคลาภมาให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อนี้ขาดการศึกษาไตร่ตรองถึงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของสัตว์⁴ ถือเป็นกรณีที่สะท้อนถึงความเชื่อของคนไทยได้เป็นอย่างดีว่าแท้จริงแล้วความเชื่อนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ หรือเป็นความเชื่อที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนแล้วหรือยัง และอีกกรณีหนึ่งคือ การลักลอบตัดไม้พะยุง ซึ่งมีความเชื่อว่าต้นพะยุงเป็นไม้มงคลที่ใช้ในการก่อสร้างอาคาร หรือก่อสร้างประดิษฐ์ถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น พิธีก่อฤกษ์ หรือวางศิลาฤกษ์ต่าง ๆ บ้านใดปลูกต้นพะยุงจะทำให้บุคคลในบ้านนั้นมีแต่ความสุขความเจริญ มีฐานะดีขึ้นชีวิตไม่ตกต่ำ จึงมีการลักลอบตัดไม้พะยุงเพื่อจำหน่ายและส่งออกต่างประเทศจำนวนมาก ทำให้ต้นพะยุงลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว⁵

จากกรณีความเชื่อดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นความเชื่อที่เป็นจิตศรัทธา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทเกี่ยวกับความเชื่อที่เป็นจิตศรัทธาที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดความเชื่อของคนไทยโดยเฉพาะบุคลากรในมหาวิทยาลัยมหิดล เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัยที่มีบุคลากรที่นับถือศาสนาพุทธเป็นจำนวนมากและมีชมรมพุทธศาสนา และจากการประเมินผลจัดอันดับทางสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยมหิดลได้รับการยกย่องให้เป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวและจากการสำรวจของ UI Green Metric World University Ranking 2018 ที่จัดทำโดย University of Indonesia มหาวิทยาลัยในอินโดนีเซีย (UI) ได้ประกาศว่ามหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อันดับ 1 ของประเทศไทย และอันดับที่ 89 ของโลก จากจำนวนมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมการจัดอันดับรวมทั้งสิ้นจำนวน

³บ้านจอมยุทธ์. (2543). ความเชื่อก่อนการนับถือพระพุทธศาสนา. 14 มีนาคม 2562
https://www.baanjomuyut.com/library_2/extension-2/thai_philosophy/08.html

⁴กระปุก. (2560). เวทนา ... เจ้าเต่ากลืนเหรียญลงท้องสะสมเป็นก้อนเนื้อ จากความเชื่อของคน. 25 สิงหาคม 2560 <https://highlight.kapook.com/view/149539>

⁵กระปุก. (มปป.). ไม้พะยุง.. ไม้มงคลที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง. 27 สิงหาคม 2560
<https://highlight.kapook.com/view/83017>

719 แห่งทั่วโลก โดยได้คะแนนรวมที่ 6,850 คะแนน⁶ ซึ่งจะเป็นแนวทางและต้นแบบในการป้องกันหรือแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากความเชื่อที่เป็นจลศรัทธาของคนไทย เพื่อการอาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม
- 2.2 เพื่อศึกษาหลักความเชื่อตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธ ปรัชญาเถรวาท

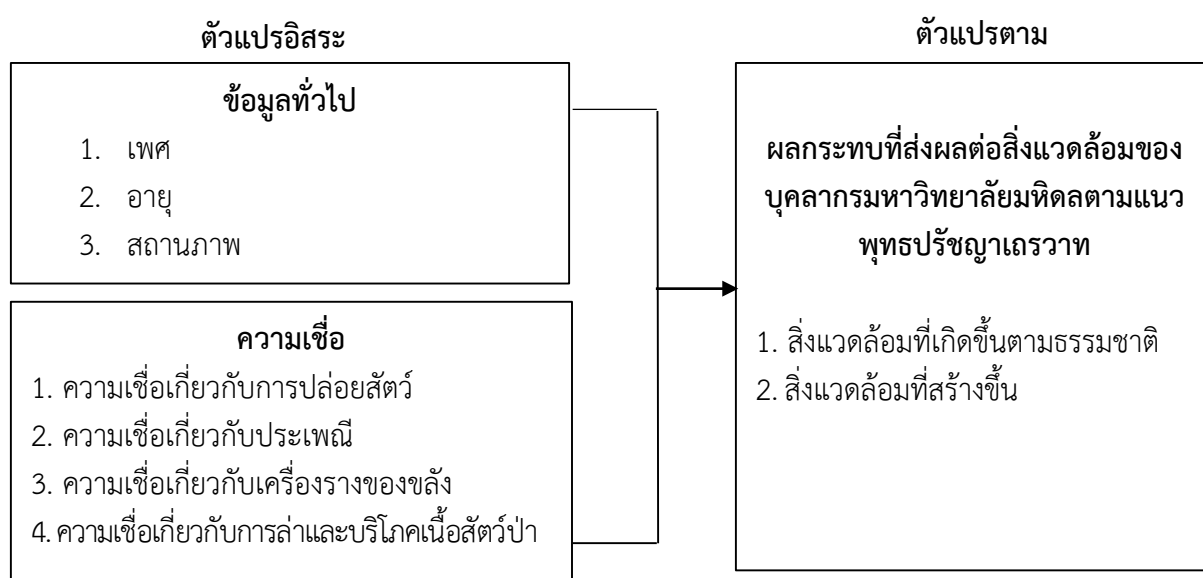
3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยนี้ แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์ บุคลากร ในมหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา จำนวน 443 คน

4. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้จะเป็นการศึกษาเฉพาะในบริเวณพื้นที่ในมหาวิทยาลัยมหิดลวิทยาเขตศาลายา เนื่องจากมหาวิทยาลัยมหิดลได้รับการยกย่องเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวและจากการสำรวจของ UI Green Metric World University Ranking 2017 ที่จัดโดย University of Indonesia มหาวิทยาลัยอินโดนีเซีย (UI) ได้ประกาศว่ามหาวิทยาลัยมหิดลเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อันดับ 1 ของประเทศไทย และอันดับที่ 86 ของโลก

5. กรอบแนวคิดในการวิจัย

⁶ ม.มหิดล มหาวิทยาลัยสีเขียว อันดับ 1 ของประเทศไทยประจำปี 2018 UI Green Metric World University Ranking 2018. 31 กรกฎาคม 2562 <https://mahidol.ac.th/th/2018/ui-green2018/>

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

6. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ออกแบบเครื่องมือการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ (IOC) ทดลองใช้เครื่องมือ (Try-out) ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และแจกแบบสอบถาม ที่คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) และความถูกต้องตรงตามภาษา โดยผู้เชี่ยวชาญหลังจากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ก่อนนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC > .50 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความตรงเชิงเนื้อหาและวัดวัตถุประสงค์การวิจัย⁷ จากการตรวจของผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าข้อคำถามมีความเที่ยงตรงและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มีค่าอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00

2. นำแบบสอบถามที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการและผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติและระเบียบวิธีวิจัย 2 คน 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธปรัชญา 1 คน 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม 2 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 5 คน ไปทำการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try-Out) จำนวน 30 ชุด กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง และนำมาทดสอบความเชื่อมั่นโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม โดยค่า Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.920 แสดงให้เห็นค่าของ Cronbach's Alpha เครื่องมือการวิจัยครั้งนี้อยู่ในระดับสูง

3. ทำหนังสือขอรับการรับรองจริยธรรมในคน จากคณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหลังจากผ่านการรับรองจริยธรรมในคน จากคณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏเรียบร้อยแล้วจึงนำเครื่องมือลงเก็บข้อมูลภาคสนาม

4. ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีการชี้แจงรายละเอียด วัตถุประสงค์ของงานวิจัย และขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อในแบบสอบถาม พร้อมทั้งแจ้งว่าข้อมูลของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้เป็นความลับไม่เปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคลแต่จะแสดงผลโดยภาพรวมเพื่อให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมการวิจัยในคน

5. นำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อมูลและเสนอแนวทางการแก้ไขที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ตามขั้นตอนดังนี้

- 1) การตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถาม
- 2) นำแบบสอบถามที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาลงรหัสที่สร้างไว้ และตรวจสอบความถูกต้องของรหัสอีกครั้งก่อนการประมวลผลข้อมูล

⁷ศิริชัย พงษ์วิชัย.(2561).การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์.โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 26 หน้า 142.

3) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้รูปแบบการบรรยาย พรรณนา เพื่ออธิบายและแจกแจงข้อมูลตามลักษณะของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการอธิบายได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percent) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าเฉลี่ย (Mean)

4) การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยทางความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการวิเคราะห์หาความสามารถของตัวแปรต้นในแต่ละองค์ประกอบเพื่ออธิบายความผันแปรที่เกิดขึ้นกับตัวแปรตาม

5) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการให้ข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถาม

8. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องวิเคราะห์ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดล ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความเชื่อตามแนวคิดของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

การวิเคราะห์ความเชื่อตามแนวคิดของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออก 4 ประเภท ได้แก่ 1) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยชีวิตสัตว์ 2) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี 3) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง และ 4) ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าสัตว์ป่าและการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยชีวิตสัตว์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยชีวิตสัตว์ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเป็นอันดับแรก คือ การไล่ชีวิตโคกระบือ ทำให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ หหมดทุกข์หมดโรค แก้อโรคกรรมอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ต่ออายุให้รอดพ้นจากเคราะห์กรรม และเป็นการต่อชีวิตที่ได้บุญกุศลมาก รองลงมาการปล่อยนก ทำให้พบกับโอกาสใหม่ๆ มีสิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองหน้าที่การงานมีความก้าวหน้า พร้อมทั้งเป็นการสะเดาะเคราะห์ไปด้วย และการปล่อยเต่า ทำให้มีอายุยืนยาว ฐานะมั่นคง และมีโชคลาภ ตามลำดับ

2) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเป็นอันดับแรก คือ ประเพณีลอยกระทง เป็นการสักการะบูชา และขอขมาพระแม่คงคา เพื่อให้ตนเองบริสุทธิ์ รองลงมาประเพณีลอยกระทง เป็นการปลดปล่อยความทุกข์ความโศกให้หลุดลอยไปกับสายน้ำ และเกิดสิ่งใหม่ที่ดีงามในชีวิต และประเพณีลอยโคม เป็นการปล่อยเคราะห์ความทุกข์ต่าง ๆ และสิ่งร้าย ๆ ให้พ้นออกจากตัวเอง ลอยไปกับอากาศ และเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ตามลำดับ

3) ด้านความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเป็นอันดับแรก คือ ตำแหน่งของฮวงจุ้ย ทำให้เกิดผลในทางบวกและทางลบด้านต่าง ๆ ในชีวิต มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับความเชื่อน้อย รองลงมา ไม่สัก ถ้าหากนำมาปลุกบ้านหรือผลิตเป็นเครื่องเรือนจะทำให้ผู้อยู่อาศัยในบ้านมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี และไม้พะยุง ถือเป็นไม้มงคล ถ้าปลูกไว้บริเวณบ้านเรือน หรือนำมาผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์จะพยุงบ้ำจุนฐานะให้มั่นคงดีขึ้น ตามลำดับ

4) **ด้านความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า** พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเป็นอันดับแรก คือ อังตืนหมี่ เป็นตำรับสุดยอดอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย มีคุณค่าทางอาหารสูง รับประทานแล้วจะทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง ร่องลงมา การรับประทานสุราต้องสัตว์ ถือเป็นยาที่มีสรรพคุณช่วยแก้อาการปวดบริเวณไขข้อ และช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และนอแรด ช่วยลดความร้อนภายในร่างกาย ล้างพิษ และทำให้ร่างกายผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้าต่าง ๆ ได้

2. ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

การวิเคราะห์ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และ 2) ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

ประเภทที่ 1 ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุดอันดับแรก คือ

1) **ป่าไม้** พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบเป็นอันดับแรก คือ การตัดไม้พุง ทำให้ไม้พุงมีจำนวนลดลงและอาจสูญพันธุ์ และการตัดไม้สัก ทำให้ไม้สักมีจำนวนลดลงและอาจสูญพันธุ์

2) **แม่น้ำลำคลอง** พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบ คือ การลอยกระทง ทำให้เกิดขยะในแม่น้ำลำคลองจำนวนมาก น้ำเน่าเสีย แหล่งน้ำตื้นเขิน เพราะกระทงส่วนใหญ่ทำจากโฟมและพลาสติก ใช้เวลานานในการย่อยสลาย

3) **อากาศ** พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบ คือ การปล่อยควัน สร้างปัญหาทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ

4) **ระบบนิเวศ** พบว่า ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบเป็นอันดับแรก คือ การนำสัตว์หายากมาผลิตเป็นยาชูกำลังและยาสมุนไพรต่าง ๆ จะทำให้จำนวนสัตว์เหล่านั้นสูญพันธุ์ เช่น หมู เสือดำ ฉลาม งู เป็นต้น ร่องลงมาการปล่อยปลา ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล เช่น การปล่อยปลาลงในแม่น้ำที่ไม่เหมาะสมกับประเภทของปลาจะทำให้ปลานั้นไปกินปลาอื่นหรือปลาเจ้าถิ่นจนอาจสูญพันธุ์ และการปล่อยเต่า ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล และในบางพื้นที่อาจทำให้เต่าสูญพันธุ์

ประเภทที่ 2 ความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้น แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และ 2) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากที่สุดอันดับแรก คือ

1) **สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ** ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบเป็นอันดับแรก คือ การปล่อยควัน หากไปตกยังอาคาร/บ้านเรือน ทำให้เกิดเพลิงไหม้และความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือน ร่องลงมาการจุดบั้งไฟ หากวัสดุไปตกยังอาคาร/บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดเพลิงไหม้และความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือน และการปล่อยควัน หากลอยสูงมากจะมีผลกระทบกับการคมนาคมทางอากาศ ทำให้ต้องระงับการบิน ตามลำดับ

2) **สิ่งแวดล้อมทางสังคม** ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อนำมาพิจารณาเป็นรายข้อจะเห็นว่า ความเชื่อที่ส่งผลกระทบเป็นอันดับแรก คือ การสูญเสียพันธุ์ของสัตว์ทำให้เกิดกฎหมายการคุ้มครองสัตว์ป่าสงวน แต่ก็ยังมีการล่าสัตว์เป็นจำนวนมาก รองลงมาการรับประทานหูลาม ทำให้เกิดการล่าหูลามมากขึ้น และการรับประทานลิ้งค์ของเสือ ทำให้เกิดการล่าเสือมากขึ้นตามลำดับ

3. ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

การวิเคราะห์ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีทั้งหมด 4 ปัจจัย ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยชีวิตสัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง และความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า ที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้น โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ในระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

จากความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้ง 4 ตัวแปร พบว่า การตรวจสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยชีวิตสัตว์ (X_1) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี (X_2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง (X_3) และความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) และตัวแปรตาม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท (Y_1) พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .138 - .768 ซึ่งถือว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง คือ มีค่าสหสัมพันธ์ไม่มากเกินไป 0.80 ($r = 0.80$) ดังนั้นจึงถือว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ในการสร้างสมการพยากรณ์ได้

2) ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

จากความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้ง 4 ตัวแปร พบว่า การตรวจสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยชีวิตสัตว์ (X_1) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี (X_2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง (X_3) และความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) และตัวแปรตาม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท (Y_1) พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ค่าสหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .058 - .768 ซึ่งถือว่าไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงคือ มีค่าสหสัมพันธ์ไม่มากเกินไป 0.80 ($r = 0.80$) ดังนั้น จึงถือว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ในการสร้างสมการพยากรณ์ได้

5. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

1) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัยได้นำตัวแปร 4 ตัวแปร ประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยชีวิตสัตว์ (X_1) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี (X_2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง (X_3) และความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) มาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 1 ระดับ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) ซึ่งระดับตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทได้ร้อยละ 5.5 ($R^2 \times 100$) โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.234 และความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ ($S.E_{est}$) เท่ากับ 0.671

2) ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัยได้นำตัวแปร 4 ตัวแปร ประกอบด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการปล่อยชีวิตสัตว์ (X_1) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี (X_2) ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง (X_3) และความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) มาวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 มีจำนวน 2 ระดับ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าและบริโภคเนื้อสัตว์ป่า (X_4) และความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง (X_3) ตามลำดับ ซึ่งระดับตัวแปรดังกล่าวสามารถร่วมกันพยากรณ์สิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทได้ร้อยละ 5.5 ($R^2 \times 100$) โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.234 และความคลาดเคลื่อนของการพยากรณ์ ($S.E_{est}$) เท่ากับ 0.671

6. แนวทางความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

จากข้อคำถามแบบปลายเปิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 34.08 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลมีความคิดเห็นต่อความเชื่อในระดับ ปานกลางถึงน้อยที่สุดและเห็นว่าความเชื่อเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นดังข้อคิดเห็นที่บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลได้แสดงไว้ในคำถามปลายเปิดเช่น การปล่อยสัตว์ต่างๆ จะทำให้ได้บุญเป็นการเสริมบารมี แต่ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาด้วยเนื่องจากสัตว์ต่างๆ ที่นำไปปล่อยนั้นอาจไม่คุ้นเคยกับบริเวณที่นำไปปล่อยอาจทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีและอาจทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลมีความเห็นสอดคล้องกับหลักศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่เห็นว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นจลศรัทธา

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยอภิปรายผลตามประเภทของความเชื่อ 4 ด้าน ดังนี้

1) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยสัตว์สัตว์ โดยผลจากการศึกษา พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธา มีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญปล่อยสัตว์อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเชื่อว่าการได้ชีวิตโคกระบือได้บุญรู้สึกอิ่มเอมใจ ทำให้ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ การปล่อยนก ทำให้พบกับโอกาสใหม่ๆ สิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิต และมีความเชื่อว่าการปล่อยเต่า ทำให้อายุยืนยาว และมีโชคลาภ สอดคล้องกับแนวคิดของแนวคิดของ วรากรณ์ สามโกเศศ (2560) ที่ได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่ทำบุญอาจเกิดความรู้สึกอิ่มเอิบในบุญที่ได้ได้ชีวิตสัตว์การที่ได้รู้สึกอิ่มเอมใจแต่ไม่ได้มีการติดตามไม่ถือว่าเป็นการทำบุญอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ นณณ์ ผาณิตวงศ์ (2559) ที่กล่าวไว้ว่าคนที่พบตามธรรมชาติในประเทศไทยเกือบทุกชนิดเป็นสัตว์คุ้มครอง คนนิยมนำมาปล่อยเพราะมีความเชื่อว่าจะมีโชคลาภ มีโอกาสใหม่ๆ มีความเจริญก้าวหน้า นักที่นิยมนำมาปล่อยมากที่สุดคือกลุ่มนกกะตีดซึ่งเป็นสัตว์คุ้มครอง ผิดกฎหมายทั้งคนจับคนขาย และคนซื้อ และยังเป็นการทรมานสัตว์ เนื่องจากการจับนกจากถิ่นอาศัยมาขังในกรงซึ่งมีขนาดเล็กและแออัด ปล่อยในเมือง หรือตามวัดซึ่งไม่ใช่ถิ่นอาศัยของนก ซึ่งมีโอกาสตายสูงมาก สำหรับความเชื่อเรื่องการปล่อยเต่าจะสอดคล้องกับแนวคิดของ Sam ponsan คนไทยมีความเชื่อว่าการปล่อยเต่าจะทำให้อายุยืนยาว มั่นคงและมีโชคลาภ และแนวคิดของ ม.อึ้งอรุณ (2543) บางคนชอบตั้งเต่าไว้ในบ้านเพราะว่าอายุของเต่ายืนยาวมาก และมีบางคนคิดว่า เต่าและนกกะต่ามีอายุยืนยาว และจากแนวคิดพุทธปรัชญา เถรวาทแบบจุลศรัทธามองว่าความเชื่อในเรื่องการปล่อยสัตว์นั้นเป็นศรัทธาที่คลอนแคลนกล่าวคือไม่ประกอบด้วยเหตุผลหรือกฎแห่งกรรมเพราะการปล่อยสัตว์เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและในด้านอื่นๆ ดังข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยสัตว์ บางคนอาจคิดว่าเป็นการทำดีได้ดี แต่ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ การที่ปล่อย ปลา นก ต่าง ๆ ไม่ได้เป็นผลดีต่อระบบนิเวศ และอาจจะได้บาปกลับมาซึ่งการทำบุญทำความดีไม่จำเป็นจะต้องปล่อยสัตว์ ปล่อยปลา ถ้าการปล่อยนั้นเป็นการค้าขายของแม่ค้าพ่อค้าที่ทำเป็นรูปแบบของธุรกิจ อย่างไรก็ตามสัตว์เหล่านั้นก็ต้องถูกจับอีก ควรรณรงค์ให้ไม่ซื้อ หากธุรกิจไม่ได้รับความนิยม ก็ขายไปเอง

2) ความเชื่อเกี่ยวประเพณี โดยผลจากการศึกษา พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธา มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีอยู่ในระดับปานกลาง เชื่อว่าประเพณีลอยกระทงเป็นการสักการบูชา และขอขมาพระแม่คงคา เพื่อให้ตนเองบริสุทธิ์ เป็นการปลดปล่อยความทุกข์โศกประเพณีลอยโคม เป็นการปล่อยเคราะห์ความทุกข์ต่าง ๆ และสิ่งร้าย ๆ ให้พ้นออกจากตัวเอง ลอยไปกับอากาศ และเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในประเพณีเหล่านี้ล้วนเป็นความเชื่อที่มีสืบทอดต่อกันมาอย่างช้านาน บางความเชื่อเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันของคนในชุมชน ซึ่งถือปฏิบัติต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นพิธีการบูชาพญาแถน เพื่อลดบันดาลให้ฝนตกถูกต้องเหมาะสมตามฤดูกาล ประเพณียี่เป็งเชื่อว่าเป็นการบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ เป็นต้น ซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงจะสอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักข่าวไทย (2560) ที่กล่าวไว้ว่าในอดีตคนไทยมีความเชื่อว่าแหล่งน้ำทุกสายจะมีพระแม่คงคาคอยปกป้องดูแลรักษา และบันดาลน้ำให้กับผู้คน ได้มีดื่มมีใช้ไม่ขาดแคลน แต่เนื่องจากมนุษย์นั้นมักทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงไปในแม่น้ำซึ่งมีทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงจะต้องมีการขอขมาพระแม่คงคา อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าการลอยกระทงนั้น เป็นการลอยให้ความทุกข์ ความโศกลอยหายไปพร้อมกับกระทง รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีลอยโคมและในงานบุญยี่เป็งจะสอดคล้องกับข้อมูลของ

กระทรวงวัฒนธรรม (2558) ที่ได้กล่าวไว้ว่าประเพณีลอยโคมซึ่งเกิดจากความเชื่อเรื่องของพุทธศาสนา ชาวล้านนาเชื่อว่าการลอยโคมและปล่อยขึ้นไปในอากาศนั้น ถือเป็นปล่อยความทุกข์และเรื่องราวร้ายๆ ปล่อยเคราะห์ ให้พ้นจากตัวและให้ลอยไปกับอากาศ ตลอดจนการอธิษฐานขอพรเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง มั่งมี ศรีสุข และเจริญก้าวหน้าขึ้นไป และในงานบุญยี่เป็งนอกจากจะมีการปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ มหาชาติตามวัดวาอารามต่าง ๆ แล้ว ยังมีการประดับตกแต่งวัด บ้านเรือน และถนนหนทางด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ทางมะพร้าว ดอกไม้ ตุง ซ่อประทีป และชักโคมยี่เป็งแบบต่าง ๆ ขึ้นเป็นพุทธบูชา พอตกลงกลางคืนก็จะมีมหรสพและการละเล่นมากมาย มีการแห่โคมทอง พร้อมกับมีการจุดถ้วยประทีป (การจุดผางปะทัด) เพื่อบูชาพระรัตนตรัย, การจุดบอกไฟ, การจุดโคมประดับตกแต่งตามวัดวาอาราม และการจุดโคมลอยปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้า เพื่อบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และในประเด็นความเชื่อเรื่องประเพณีบุญบั้งไฟจะสอดคล้องกับแนวคิดของ ชูลีพร สุสุวรรณ-สุชีราภรณ์ บริสุทธิ (2542) ได้กล่าวไว้ว่าบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีประจำปีของชาวภาคอีสาน ที่สืบเนื่องมาจากพิธีการขอฝนของพญาแถน หรือเทวดา โดยจัดพิธีจุดบั้งไฟ เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลเพาะปลูก เมื่อหลังเทศกาลสงกรานต์ราว ๆ กลางเดือน 6 ของทุกปี และจากแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธามองว่าความเชื่อในเรื่อง**ประเพณี**นั้นเป็นศรัทธาที่คลอนแคลน กล่าวคือไม่ประกอบด้วยเหตุผลเพราะบางประเพณีอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและในด้านอื่นๆ ดังข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ประเพณีต่าง ๆ ของคนไทย อย่างลอยกระทง ปล่อยโคมลอย บุญบั้งไฟ ส่วนใหญ่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกิดมลพิษทั้งทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นในบริเวณใกล้เคียง เช่น การที่มีบั้งไฟตกใส่หลังคาของชาวบ้าน การที่โคมลอยตกใส่บริเวณที่ทำให้เกิดไฟไหม้ได้ หรือลอยไปขัดขวางการบิน

3) **ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง** โดยผลจากการศึกษา พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธา มีความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังอยู่ในระดับน้อย โดยเชื่อว่าตำแหน่งของฮวงจุ้ย ทำให้เกิดผลในทางบวกและทางลบด้านต่าง ๆ ในชีวิต เชื่อว่าไม้สัก ถ้าหากนำมาปลูกบ้านหรือผลิตเป็นเครื่องเรือนจะทำให้ผู้อยู่อาศัยในบ้านมีแต่ความเจริญรุ่งเรือง มีเกียรติและมีศักดิ์ศรี ไม้พยุงเป็นไม้มงคล หากปลูกไว้ในบ้านเรือนจะพญาค้ำจุนฐานะให้มั่นคงดีขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ วราภรณ์ ยอดชะลูด (2560) ที่เกี่ยวกับการปลูกต้นไม้กล่าวว่าคนไทยมีความเชื่อว่าการปลูกต้นไม้สักไว้ประจำบ้าน จะทำให้มีศักดิ์ศรี เพราะสักหรือศักดิ์ คือการมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์สถาปนาบรรดาศักดิ์ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลของกลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืช สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช (2558) เกี่ยวกับเรื่องต้นพะยุงว่าเป็นต้นไม้มงคลที่เหมาะสมกับผู้ต้องการเสริมดวงชะตาในด้านการเงิน ให้มีสภาพคล่องทางการเงินดี หากในช่วงที่ดวงตกขัดสนเงินทอง ก็จะมีผู้ที่เข้ามาช่วยเหลือทำให้ผ่านพ้นสถานการณ์นั้นไปได้ ในส่วนของตำแหน่งของฮวงจุ้ยสอดคล้องกับแนวคิด โจอี ยับ (2552) ที่กล่าวว่าศาสตร์แห่งฮวงจุ้ยนั้นเป็นภูมิปัญญาจีนโบราณ และยังคงได้รับความเชื่อถือในปัจจุบัน หากศึกษาเรื่องฮวงจุ้ย เราจะพบว่าหลายสิ่งที่เป็นข้อดีและข้อเสียในหลักฮวงจุ้ยนั้นสอดคล้องกับวิถีคิดโดยอาศัยหลักเหตุและผลในหลักแห่งสมดุลทางธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องอากาศ น้ำ ลม และความร้อน และสอดคล้องกับงานวิจัยในประเด็นการบูชาต้นไม้ของ ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์ (2557) ที่ศึกษาคติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารุกขเทวดาในสังคมไทยมีอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดูหรือพุทธศาสนาอันแนบ พบว่า การบูชารุกขเทวดาในสังคมไทยนั้นเกิดขึ้นมาจากศาสนาเก่าแก่ดั้งเดิม วรรณคดีเกี่ยวกับเทวดาในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาจึงเป็นแรงผลักดันส่งเสริมให้การบูชาต้นไม้กลายมาเป็นการบูชารุกขเทวดาอย่างที่เห็นในปัจจุบัน การใช้พิธีกรรมในการบูชาเทพเจ้าของศาสนาฮินดูมาใช้จึงยังส่งเสริมให้การบูชาต้นไม้เป็นวัฒนธรรมของต่างชาติไป แต่แท้จริงแล้วนั้นเป็นวัฒนธรรมของไทยมาแต่ดั้งเดิม ดังนั้นคติความเชื่อเรื่องรุกขเทวดาในสังคมไทยจึงมีลักษณะเป็นการ

หลอมรวมหรือบูรณาการคติความเชื่อเรื่อง “พุทธ พราหมณ์ ผี” (Thai religious syncretism) โดยมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางและจากแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธามองว่าความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง นั้นเป็นศรัทธาที่คลอนแคลนกล่าวคือไม่ประกอบด้วยเหตุผลเพราะความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและในด้านอื่นๆดังข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เช่น การนำไม้พะยุง ไม้สัก มาทำเป็นเครื่องใช้ในบ้านเพื่อเสริมบารมี การมีปลัดขิกไว้ในครอบครอง หรือการวาง ตำแหน่งฮวงจุ้ยในบ้านเรือน ซึ่งความเชื่อต่างๆเหล่านี้หากมีความเชื่ออย่างมากจนเกินไปก็อาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างมาก

4) ความเชื่อเกี่ยวกับการล่าสัตว์ป่าและการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า โดยผลจากการศึกษา พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทแบบจุลศรัทธา มีความเชื่อเกี่ยวกับการล่าสัตว์ป่าและการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า อยู่ในระดับน้อยที่สุด ซึ่งเชื่อว่ายั้งถิ่นหมี่ เป็นตำรับสุดยอดอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย มีคุณค่าทางอาหารสูง รับประทานแล้วจะทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง การรับประทานสุราต้องสัตว์ เป็นยาที่มีสรรพคุณช่วยแก้อาการปวดข้อต่างๆ และเชื่อว่าการล่าสัตว์ป่าเพื่อมีชิ้นส่วนของสัตว์ป่าไว้ในครอบครอง พวกงาช้าง หนังเสือ เขี้ยวเสือ จะส่งเสริมให้มีอำนาจบารมี นำเกรงขาม สอดคล้องกับแนวคิดของ Suwachana (2561) ที่ได้กล่าวไว้ว่ายั้งถิ่นหมี่ เป็นหนึ่งในสุดยอดอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย คนจีนโบราณมีความเชื่อว่ายั้งถิ่นหมี่นั้นเป็นหนึ่งในสุดยอดอาหารสำหรับบำรุงร่างกาย ถ้ารับประทานแล้วจะทำให้ร่างกายแข็งแรง คงความเป็นหนุ่มสาว และช่วยเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ ในส่วนของสุราต้องสัตว์สอดคล้องกับแนวคิดของ Admin (2561) ที่กล่าวว่างาช้างหรือสัตว์ต้องงา เชื่อว่ามีต้นกำเนิดแท้จริงมาจากประเทศเวียดนามก่อนจะค่อยๆ แพร่ขยายไปยังพื้นที่ตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทางตอนใต้ของประเทศจีนที่ค่อนข้างนิยมพร้อมด้วยมีความเชื่อเกี่ยวกับการทานงาช้างนี้มาก ว่ากันว่ามันมีสรรพคุณช่วยเรื่องของการแก้ปวดบริเวณข้อข้อ ช่วยรักษาโรคร้ายไข้เจ็บ อีกทั้งยังสอดคล้องในประเด็นเชื่อว่าการล่าสัตว์ป่าเพื่อมีชิ้นส่วนของสัตว์ป่าไว้ในครอบครองของ ปัญญวัชร วัชรภาพ (2555) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เชื่อว่า สามารถป้องกันอันตราย ยิ่ง แทง ฟันไม้เขี้ยว ตัวอย่างเช่น เหล็กไหล เขี้ยวเสือ และของ อุดม เขียวแก้ว ได้อธิบายเกี่ยวกับงาช้าง และเขาสัตว์ เป็นวัสดุที่ชาวบ้านนำมาแกะ โดยเฉพาะงาช้างนับว่าเป็นวัสดุที่มีค่า เพราะมีเนื้อละเอียด สีสันสะอาดสวยงาม ใช้แกะเป็นของมีค่าต่าง ๆ เช่น ดวงตราประทับ หนังสือต่าง ๆ พระพุทธรูป ด้ามพัดยศสมณศักดิ์ เครื่องดนตรี ฯลฯ ส่วนเขาสัตว์นำมาแกะเป็นง่ามหนังสัตว์ หรือปลอกหุ้ม เขาสัตว์ที่นิยมใช้ คือ เขาวัว เขาควายเป็นบางครั้งงาช้างและเขาสัตว์ชาวบ้านนิยมใช้แกะเป็นเครื่องรางของขลังด้วย เช่น ปลัดขิก เป็นต้น ในส่วนของงานวิจัยจะสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิคม พุทธา และคณะ (2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สุนัขสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหา ทางออก และโจทย์วิจัย ผลการวิจัยพบว่า มีประเด็นค้นพบสำคัญทั้งมุมมองและค่านิยมเกี่ยวกับสัตว์ป่าในสังคมไทยมีเปลี่ยนแปลงไปในช่วงล่าอาณานิคม และการติดต่อซื้อขายกับต่างประเทศผ่านสนธิสัญญาต่างๆ และการเลียนแบบค่านิยมในการสะสมซากสัตว์ป่า เลี้ยงสัตว์ การล่าสัตว์ป่าเป็นกีฬาไล่นกขี้ผึ้งผู้มีบารมี และในปัจจุบันค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าของกลุ่มคนบางกลุ่มที่มีความเชื่อ ซึ่งสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการค้าสัตว์ป่า คือ ค่านิยมและความต้องการของผู้บริโภคทั้งในประเทศ และประเทศปลายทางที่เชื่อมโยงเนื่องจากยังมีความเชื่อเรื่องสัตว์ป่าผลิตภัณฑ์สัตว์ป่านั้นมีสรรพคุณเป็นยา และเสริมสมรรถภาพทางเพศ การเปิดพิศดาร รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์เป็นเพื่อน และเสริมบารมีทำให้ยังมีความต้องการสัตว์ป่าจึงเป็นปัจจัยสาเหตุที่ทำให้มีการค้าขายสัตว์ป่า และจากแนวคิดพุทธปรัชญา เถรวาทแบบจุลศรัทธามองว่าความเชื่อในเรื่องการล่าสัตว์ป่าและการบริโภคเนื้อสัตว์ป่านั้น

เป็นศรัทธาที่คลอนแคลนกล่าวคือไม่ประกอบด้วยเหตุผลเพราะความเชื่อเรื่องการล่าสัตว์ป่าและการบริโภคเนื้อสัตว์ป่าอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและในด้านอื่นๆดังข้อคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การที่มีความเชื่อว่าจะรับประทานของหายากเช่นอวัยวะส่วนต่างๆของสัตว์ป่า เป็นความคิดที่ไม่ดีเนื่องจากเป็นความเชื่อที่มีผลกระทบต่อการสูญพันธุ์ของสัตว์ต่างๆเหล่านั้นได้ เนื่องจากผู้คนที่มีความเชื่อในการรับประทานสัตว์ต่างๆเหล่านี้เช่น เสือดำ อังตืนหมี หูหลาม และอื่นๆ ซึ่งจริง ๆ แล้ว คนที่รับประทานสัตว์ต่างๆเหล่านี้ ก็ไม่ได้ทราบจริง ๆ ว่ามันสามารถช่วยส่งเสริมหรือมีสรรพคุณตามความเชื่อที่ได้กล่าวกันมาหรือไม่

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยความเชื่อที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหิดลตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยได้กำหนด ข้อเสนอแนะไว้ 2 ส่วน 1) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย 2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ตัวแปรความเชื่อทุกตัวแปรจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมถึงแม้ว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลบางตัวแปรความเชื่อจะมีผลอยู่ในระดับน้อยที่สุดแต่ก็ถือว่าเป็นตัวแปรความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยอาจทำการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือแม้แต่ลงพื้นที่สำรวจบริบทเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ตัวแปรความเชื่อที่นำไปสู่การสร้างเครื่องมือและวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลให้มีความหลากหลายเชิงข้อมูลมากยิ่งขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรทำการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 2) ควรทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับเขตพื้นที่อื่นหรือในมหาวิทยาลัยอื่นที่มีความโดดเด่นในด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีเลิศ
- 3) ความทำการวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบความเชื่อที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2558). **ประเพณีลอยโคม**. 20 มิถุนายน 2561 https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=371
- กระปุก. (2560). **เวทนา ... เจ้าเต่ากลืนเหรียญทองสองสมเป็นก้อนเนื้อ จากความเชื่อของคน**. สืบค้น 25 สิงหาคม 2560, จาก <https://highlight.kapook.com/view/149539>
- กระปุก. (มปป.). **ไม้พะยุง.. ไม้มงคลที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง**. 27 สิงหาคม 2560 <https://highlight.kapook.com/view/83017>
- กลุ่มวิจัยอนุสัญญาไซเตสด้านพืช สำนักคุ้มครองพันธุ์พืช กรมวิชาการเกษตร. **คู่มือการตรวจพิสูจน์เนื้อไม้พะยุง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วีแคนโซลูชั่น, 2558.
- โจอี ยับ (2552). **ฮวงจุ้ยคอนโดมิเนียมและอพาร์ทเมนต์**. แปลจาก Feng Shui for Condominium & Apartment Buyers – Home Owners. แปลโดย อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เนชั่นบุ๊คส์. หน้า คำนำ
- ชนินทร์ ผ่องสวัสดิ์. **คติความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารุกขเทวดาในสังคมไทยมีอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดูหรือพุทธศาสนาแค่ไหน**. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2557: 11-18.

- ชูลีพร สุสุวรรณ-สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์, (2542). **ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์. หน้า 29-32, หน้า 65-67, หน้า 94.
- นณณ์ ภาณิตวงศ์. (2559). **ปล่อยสัตว์ให้รอดและไม่กระทบต่อระบบนิเวศ**. 20 มิถุนายน 2561 <http://www.siamensis.org/article/40292>
- นิคม พุทธา และคณะ. **โครงการสถานการณ์สัตว์ป่าไทย: การค้าขายสัตว์ป่า สวนสัตว์ และเขตอนุรักษ์: ปัญหาทางออก และโจทย์วิจัย. รายงานฉบับสมบูรณ์. สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2551.**
- บ้านจอมยุทธ. (2543). **ความเชื่อก่อนการนับถือพระพุทธศาสนา**. 14 มีนาคม 2562 https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-2/thai_philosophy/08.html
- ปัญญวัชร วัชรภาพ. **อิทธิพลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับชีวิตคนไทย**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://punyawat63.blogspot.com/2012/12/blog-post.html>, 2555.
- ม.มหิดล มหาวิทยาลัยสีเขียว อันดับ 1 ของประเทศไทยประจำปี 2018 UI Green Metric World University Ranking 2018. 31 กรกฎาคม 2562 <https://mahidol.ac.th/th/2018/ui-green2018/>
- ม.อึ้งอรุณ. **คู่มือการจัดวางสิ่งสิริมงคลตามหลักฮวงจุ้ย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2543.
- วรารภรณ์ ยอดชะลูด. **มหัศจรรย์ป้ายชื่อจากไม้สักทอง**. สืบค้นเมื่อ 24 มีนาคม 2562, จาก <https://krid17574.wordpress.com/ถิ่นกำเนิดของไม้สัก/ประโยชน์ของไม้สัก/>, 2560.
- วรารภรณ์ สามโกเศศ. (2560). **ปล่อยนก ปล่อยหรือบาป**. 20 มิถุนายน 2561 <https://thaipublica.org/2017/02/varakorn-198/>
- ศิริชัย พงษ์วิชัย.(2561).**การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์**.โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์ครั้งที่ 26 หน้า 142.
- สำนักข่าวไทย. (2560). **วันลอยกระทง**. 20 มิถุนายน 2561 <http://www.mnre.go.th/uttaradit/th/news/detail/6425>
- Admin. (2561). **เปิบพิสดารเมนูอาหารสุดแปลก**. 19 มิถุนายน 2561 <https://www.polskaludowa.com>
- Sam ponsan. 7 ความเชื่อผิด ๆ ที่ควรเลิกเชื่อได้แล้ว. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2561, จาก <https://www.mangozero.com/7-common-beliefs-you-probably-have-wrong/>, 2560.
- Suwachana. (2561). **เปิบพิสดารสัตว์ป่า “คิดผิด คิดใหม่”**. 19 มิถุนายน 2561 <https://goo.gl/1cYHqn>